

Vai pieaugušajiem jāmāca latviešu valoda?

Publicēts: 11.09.2023.

[#valodasmācības](#)

Šobrīd, bez valdības veidošanas, otrs aktuālākais jautājums ir – ilgstoši Latvijā dzīvojošo Krievijas pilsoņu iespējas un vēlme apgūt latviešu valodu. Joprojām neatbildēts ir jautājums – vai, kam un par kādiem līdzekļiem būtu jānodrošina sistemātiskas latviešu valodas apmācības iespējas?

Kam nepieciešamas latviešu valodas prasmes?

Manuprāt, šis jautājums ir krietni plašāks par rāmi, kurā tas šobrīd ielikts, bet man ir liels prieks, ka pat tad, ja skatām to ļoti šaurā redzējumā, mēs tomēr par to esam sākuši runāt un pamanījuši, ka tā varētu būt sistēmiska problēma.

Imigrācija Latvijā ir nemainīgi aktuāls jautājums. Pēc Centrālās statistikas pārvaldes apkopotajiem datiem, pēdējās desmitgades laikā Latvijā ik gadu vidēji ieradās ap 10 000 cilvēku, bet pagājušajā gadā tie bija gandrīz 39 000! Protams, arī Ukrainas kara sekas radīja strauju bēgļu plūsmas pieaugumu. Vairums šo cilvēku, ierodoties Latvijā, nepārzina latviešu valodu.

Mēs, līdz šim skandinot “viņiem jau sen bija laiks iemācīties”, aizmirstam, ka Latvijā ierodas un apmetas uz dzīvi arī cilvēki, kuri te iebraukuši pavisam nesen. Iemesli, kāpēc cilvēks atbrauc uz Latviju, ir dažādi – kāds reemigrē atpakaļ uz dzimteni kopā ar ārzemēs izveidoto ģimeni, kurā daļa runā citas valsts valodā, kāds atbrauc strādāt, kāds studēt, kāds bēg no savas valsts, kur tiek apdraudēta viņa dzīvība. Lai kādi arī būtu šo cilvēku iemesli, viņi par savu dzīvesvietu ir izvēlējušies Latviju un plāno kādu laiku šeit

dzīvot.

Cilvēku imigrācijas kontekstā būtiski ir arī neaizmirst aktuālos izaicinājumus darbaspēka jomā. Pēdējos gados uzņēmēji diezgan uzstājīgi runā par trūkstošo darba roku jautājumu un min, ka tādēļ nav iespējams attīstīt uzņēmējdarbību, kas, protams, ilgtermiņā ietekmē valsts ekonomiku. Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka 2022. gada 2. ceturksnī no visām Latvijā pieejamajām darba vietām (aizņemtajām un brīvajām) kopumā 2,9% bija brīvas. Savukārt Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras 2019. gadā veiktās [aptaujas](#) dati liecina, ka 63% uzņēmēju ir saskārušies ar mazkvalificēta darbaspēka trūkumu, bet 74% – ar augsti kvalificētu profesionāļu trūkumu. Šī gada rudenī Cilvēkkapitāla attīstības padome izstrādās un virzīs apstiprināšanai Ministru kabinetā konkrētu rīcības plānu darbaspēka piesaistei.

Arī veselības nozarē, kurā skaļākā problēma gan līdz šim ir bijis finansējuma trūkums, tomēr jau kādu laiku runā par to, ka trūkst medicīnas personāla un nākotnē šī situācija tikai pasliktināsies, ja kaut kas strauji netiks darīts. Ar straujo darīšanu var saprast, ka mēs nerunājam tikai par jaunu studentu piesaisti medicīnas studijām, kuri par pilnvērtīgiem speciālistiem kļūs vismaz pēc 10 gadiem, kas ietver 6 pamatsudiju gadus un vēl vairākus gadus apgūstot izvēlēto specialitāti rezidentūrā. Mēs runājam par profesionāļu medīķu piesaisti no citām valstīm, kas jau daudzās valstīs ir ierasta prakse.

Kāda ir bijusi līdzšinējā situācija?

Līdz šim latviešu valodas kursi ir nodrošināti sporādiski. Dažādām iebraucēju grupām, pamatā trešo valstu pilsoņiem un bēgļiem, ir notikuši tiem paredzēti Eiropas Savienības finansēti kursi. Latviešu valodas kursi rīkoti arī bezdarbniekiem – taču kursiem kvalificēties varēja tikai tie, kas ieguvuši bezdarbnieka statusu. Latviešu valodas kursus mēdz piedāvāt arī pašvaldības, kuras saredz šādu nepieciešamību savu iedzīvotāju vidū – ierasti tās ir Rīga un Daugavpils. Tāpat ir arī atsevišķi latviešu valodas kursi remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem un mērķtiecīgāks atbalsts Ukrainas civiliedzīvotājiem Latvijā. Šos kursus līdz šim nodrošināja Sabiedrības integrācijas fonds, un lieki piebilst, ka tās ir bijušas vienīgās programmas valodas mācībām, kurām ir piešķirti līdzekļi no valsts budžeta.

Mazai atkāpei piebilstīšu būtisku aspektu. Sabiedrības integrācijas fonda budžets ir visnotaļneelastīgs, jo viss piešķirtais finansējums jau sākotnēji ir sadalīts konkrētiem mērķiem. Ne Sabiedrības integrācijas fonda padomei, ne sekretariātam nav iespēju noteikt finansējumam citus mērķus. Tas nozīmē, ka pat tad, ja mēs kā eksperti redzam, ka kādai konkrētai jomai nozīmīgi trūkst finansējuma, mūsu iespējas ir ierobežotas un varam tikai pieprasīt prioritārajos pasākumos finansējumu jaunam mērķim. To mēs arī pēdējos četrus gadus esam darījuši latviešu valodas apmācību nodrošināšanai, taču bez rezultāta.

Kur var apgūt latviešu valodu?

Kas šai iepriekš aprakstītajai valodas apmācību "sistēmai" ir vienots? Principā tikai mācību priekšmets.

Ja tiktu uzdots konkrēts jautājums no ārzemnieka puses "Kur var apgūt latviešu valodas kursus?", tā konkrēti nemaz nevarētu atbildēt, pirms netiktu noskaidrots, kurai no iepriekš minētajām kategorijām jeb kādam statusam cilvēks pieder. Arī tad būtu jautājums, vai konkrētie kursi ir pieejami šobrīd? Tikpat labi var gadīties, ka tieši tajā brīdī Eiropas fondu finansējums ir beidzies, pašvaldības piešķirtais finansējums ir jau apgūts un valsts piešķirtais finansējums remigrantiem nav pietiekams, lai apmierinātu pieprasījumu.

Katru no šiem finansējumiem administrē cita valsts institūcija, un, kā jau noteikti pamanījāt, arī finanšu avots ir cits. It kā jau nebūtu nekas traks, ja arī katra institūcija strādātu ar savu mērķa grupu, taču šai pieejai ir būtiskas blaknes, bez tā, ka faktiski nav iespējams atbildēt uz jautājumu, kur un kad es varētu apgūt latviešu valodu?

Kāpēc nepieciešama vienota valodas apmācību sistēma?

Tā kā nav vienotas latviešu valodas apmācību sistēmas, valstī nav neviena, kas pildītu būtiskus uzdevumus, piemēram, kontrolēt valodas kursu kvalitāti, uzraudzīt, vai kāds neapgūst vienu un to pašu valodas līmeni jau vairākkārt, sistēmiski kontrolēt valodas kursu kvalitāti un sekot līdzi kursu rezultātiem. Nav arī neviena, kas varētu pateikt, kurā vietā mācību vietas ir izsmeltas, kur ir rindas un brīvas vietas.

Šis viss rada, manuprāt, trīs ļoti būtiskas problēmas. Pirmkārt, cilvēki, kas vēlas apgūt latviešu valodu, nezina, kur tādas iespējas meklēt, un var arī tās neatrast. Otrkārt, administrēšana ir tik nepārskatāma, ka, visticamāk, tas valstij izmaksā krietni vairāk, nekā tam būtu jāizmaksā. Treškārt, mums aizvien vairāk pieaug cilvēku skaits, kas valstī dzīvo ilgāk nekā gadu un pat minimālā līmenī neprot latviešu valodu. Domāju, katrs, kurš kaut ar nelielu regularitāti izmanto pārtikas vai maltīšu piegādes pakalpojumus, ir sastapies ar cilvēkiem, kuri var sarunāties tikai angļu vai krievu valodā.

Manuprāt, minētās trīs problēmas nav "mirstamā kaite", bet pilnīgi noteikti, ka, ja mēs tās nerisināsim, tās veicinās tālāku sabiedrības noslāņošanos un šķelšanos, turklāt sekas var būt arī negaidītas. Piemēram, ja darba devējiem sāks katastrofāli trūkt darba roku, viņi būs gatavi ņemt darbā arī cilvēkus, kas neprot latviešu valodu, savukārt tas var radīt situāciju, ka arī pārējiem kolēģiem darbā ikdienā ir jālieto cita valoda. Valsts valodas centrs gadā saņem apmēram 400 sūdzību, un pēdējos divos gados ir pieaudzis sūdzību skaits par cilvēkiem, kuri darba vietā nerunā latviešu valodā. Negribot iezīmēt apokaliptiskus scenārijus, es tomēr vēlos atgādināt, ka latviešu valoda ir maza valoda un, ja mēs par tās saglabāšanu nerūpēsimies, mēs varam to zaudēt.

Kas būtu jādara?

Man līdz šim ir radies iespaids, ka mēs, latvieši, vēlamies saglabāt latviešu valodu un kultūru. Ja tās ir vienas no mūsu svarīgākajām nacionālajām vērtībām, tad mums kā valstij būtu nopietni jāpārdomā veids, kādā mēs nodrošinām latviešu valodas apgūšanu un kā mēs paplašinām latviešu valodas lietošanas vidi. Latviešu valodas lietošanas vides trūkums ir biežs iemesls, ko norāda Latvijā ilgstoši dzīvojošie Krievijas pilsoņi, kas nav varējuši tik ilgi iemācīties valodu.

Vieglākais un ātrākais veids, kā paplašināt valodas lietošanas vidi, ir sniegt iespēju valodu apgūt un to arī lietot. Ja mēs nenodrošināsim iespējas apgūt latviešu valodu cilvēkiem, kuriem ir motivācija un vēlme mācīties, un viņi konstatēs, ka tīri labi var arī iztikt bez latviešu valodas zināšanām, tad radīt motivāciju no jauna un kur nu vēl pārveidot sabiedrībā iesakņoties sākušus paradumus būs daudz dārgāk un daudz grūtāk.

Šis ir labs brīdis, lai atrisinātu šo samudžināto jautājumu pašos pamatos. Ne tikai tāpēc, ka šobrīd joprojām pieaug Latvijā iebraukušo ārzemnieku skaits, bet arī tāpēc, ka mums, Sabiedrības integrācijas fondam, šo nepilnu divu Ukrainas kara gadu laikā, strādājot ar Ukrainas civiliedzīvotājiem un nodrošinot valodas apmācības, ir izdevies izveidot labu valodas apmācības sistēmu. Varam saukt to par veiksmīgu pilotprojektu. Mēs esam apzinājuši valodas apguves iespējas visā Latvijā un piedāvāto kursu kvalitāti, esam izveidojuši vienotu pieteikšanās sistēmu, izstrādājuši kursu kvalitātes kontroles indikatorus un dubultā finansējuma uzraudzības sistēmu. Valodu apmācību procesā aktīvi līdzdarbojās nevalstiskās organizācijas, arodbiedrības un darba devēji, kas nodrošināja darba vietas Ukrainas iedzīvotājiem. Pateicoties finansējumam, ko no valsts budžeta piešķīra valdība, Sabiedrības integrācijas fonds kopš 2022. gada pavasara ir nodrošinājis latviešu valodas mācības vairāk nekā 7500 Ukrainas civiliedzīvotāju visos valodas prasmju līmeņos visā Latvijas teritorijā.

Sabiedrības integrācijas saliedētības pamats ir valsts valoda. Latviešu valodai diemžēl nav dabiskas vilkmes, lai būtu plaša interese to apgūt, kā tas, piemēram, ir angļu valodai. Dati liecina, ka Latvijā jaunā paaudze arī ikdienas saziņā labprāt mēdz izvēlēties angļu valodu, ne tikai sarunājoties ar ārzemniekiem, bet arī savstarpēji. Ja mēs neizmantosim šo labvēlīgo un zīmīgo brīdi, lai sakārtotu un ieviestu vienotu pieeju valsts valodas apgūvē, baidos, ka nākotnē mums būs jācinās ar daudz nozīmīgākām sekām nekā tikai ilgstoši dzīvojošu Krievijas pilsoņu latviešu valodas prasmju zemo līmeni. Un tas mums izmaksās krietni dārgāk gan tiešā, gan pārnestā nozīmē.

Sabiedrības integrācijas fonda (SIF) sekretariāta direktore Zaiga Pūce.

<https://www.sif.gov.lv/lv/jaunums/vai-pieaugusajiem-jamaca-latviesu-valoda>